

Kap 17 : ”1973/76 – På tronen”

1973 besteg CG äntligen den s k silvertronen, en gåva till drottning Christina vid hennes kröning 1650. Den består av gjutna och drivna delar av silver på en stomme av trä och är placerad i rikssalen. På var sin sida står två kolossalskulpturer av Gustav II Adolf och av Karl XIV Johan. Det har gjorts stort nummer av CGs låga ålder vid tronbestigningen. Han och Elisabeth II var dock vid tillfället lika gamla. Liksom Gustaf V och Gustaf VI avstod CG från att krönas. Elisabeth lät sig dock krönas och t o m smörjas med helig olja fast det senare visades aldrig på journalfilmerna. Någon måtta får det vara även i England.

CGs formella trontillträde ägde rum den 19 september 1973. CG, prins Bertil och regeringen samlades kl 12:30 till en extrakonselj. Alla var högtidsklädda, CG i amiralsuniform och Serafimerordens kedja. CG gick ett varv runt konferensbordet och skakade hand. Allt var mycket formellt enligt 1809 års regeringsform: CG inledde ”Då min älskade förfader Sveriges, Göthes och Vendes Konung Gustaf VI Adolf avlidit har jag efterträtt honom som vårt lands Konung.” Därefter meddelade han regeringen sitt kunganamn, sin titel och sitt valspråk. Kunganamnet (artistnamnet som Hjalmar Söderberg på sin tid kallade det) var Carl XVI Gustaf. Titeln hade han kortat till ”Sveriges konung”. Valspråket var det han framfört sedan studentåren: ”För Sverige – I tiden”. Han avlade sin kungaförsäkran att göra det bästa av sitt ämbete, rätta sig efter riksdagens beslut och följa lagarna. När CG skulle skriva under sin lojalitetsförklaring fattades en penna. Han vände sig till justitieministern som hade en kulspeppenna på sig.

Enligt regeringsformen skulle vid statschefens död den sittande regeringen avgå och den nye kungen återinsätta den som expeditionsminister. Därefter skulle det hållas nyval och den nye kungen utse regeringsbildare. Riksdagsvalet hade dock hållits den 16 september kort innan varför man struntade i den paragrafen vilket på sina håll togs illa upp.¹ Varken prins Bertil eller regeringen förefaller heller ha svurit CG trohet. Det har aldrig kommenterats men förmodligen upplevdes det som alltför provocerande när det ändå stod i begrepp att avskaffas.

Därefter mötte CG kl 14:30 upp med riksdagen, diplomatiska kåren, hovet m fl i rikssalen i Stockholms slott för att hålla minnstalet över sin föregångare. Detta hade CG tillsammans med prinsessan Christina tränat på till dess han inte orkade lyssna på sig själv längre. Han läste upp det stående framför tronstolen flankerad av sina beväpnade drabanter. (Dessa berörde alltid de folkvalda illa och avskaffades året därpå.) CG inledde ”Starkt medveten om de stora och ansvarsfulla uppgifter som nu i enlighet med Sveriges grundlag lägges på mig vill jag med detta valspråk ange hur jag efter bästa förmåga skall sträva att uppfylla de krav som ställs på en monark i vår tid. Min beundrade och älskade farfar blev en symbol för den moderna monarkin. Jag är fast besluten att följa hans goda föredöme. ... Mitt valspråk har en vid syftning. En gynnsam utveckling inom vårt land ökar även våra möjligheter att verka för den internationella gemenskapen. Den tid i vilken vi lever är stadd i ständig förändring, vilket ställer krav på vår förmåga till anpassning. Förnyelse måste grundas på förståelse – ja, samförstånd – för att lända alla till gagn. Jag skall följa de olika åsiktsriktningar i vårt samhälle om behovet av kontinuerlig förnyelse för dess fortsatta utveckling. ... Jag vill att valspråket ‘För Sverige – I tiden’ skall uppfattas som en vädjan om samförstånd och utveckling för Sveriges väl. Samtidigt är det en personlig utfästelse.”²

¹ Ulf Björkman. Kungens adjutant. BNL förlag AB, 1987.

² Michael Jägerblom. Så gjorde Carl XVI Gustaf sin glansfulla debut som den yngste bland världens monarker. Vecko Journalen, 1973:39.

(Det var många som efteråt ville ta åt sig äran av valspråket. Prinsessan Christina påstod att hon och CG hade kommit fram till det under promenaderna i trädgården på Sofiero slott. Politikern m m greve Ian Wachtmeister påstod att det spånats fram vid ett arbetsmöte kort efter Gustaf VIs död.³ Oavsett upphovsmannen var det passande. CG och alla i hans omgivning var ju besatta av tanken att skapa ett modernt kungahus. Det finns t o m en anekdot att CG redan som 12-åring oroat frågade Ingrid Björnberg om han verkligen kunde bli en modern framtidskung.⁴ För att vara helt säker ringde CG Svenska Akademien som godkände språket. Prinsessan Christina motiverade senare valspråket som: "We are an old country with a very old tradition of royalty. But we are also a modern country. The fact that we – the royal family – can talk about these issues shows how progressive and modern we really are."⁵ Kanske det.)

Avslutet på trontillträdet var ett kungatal från slottsbalkongen inför fullpackade torg och gator och ett kontinuerligt fotograferande. Mardrömmen var att ingen skulle ha infinna sig på Lejonbacken för att höra det. Nu kom det ungefär 25 tusen. CG vinkade med en bukett krysantemum och gladiolas, sångargeneralen Hilding Asker framförde att det församlade folket ville bringa hans Majestät sin underdåniga hyllning varpå flera manskörer stämde upp kungssången och åskådarna föll i. CG: "Jag vill passa på detta tillfälle att tacka Er alla varmt för de vänliga hälsningar som Ni har riktat till mig och min familj. Jag vill dessutom uttrycka min tacksamhet för den vackra sångahyllning som Ni har framför här i dag. Jag föreslår att Vi alla gemensamt utbringar ett fyrfaldigt leve för vårt fosterland: Leve Sverige! Leve det!" Han ville därefter dra sig tillbaka men det ville inte åskådarna. Varje gång han försökte skanderade dessa "Vi vill se våran kung!" CG vinkade tillbaka, ibland med ena handen, ibland med båda. Detta upprepades åtta gånger.

Och så blev det tyst ett litet ögonblick och i det ögonblicket hördes en kraftfull stämman nere från folket "leve monarkin", ropade stämman. Den förtätade stämningen lättade litet, Kung Carl XVI Gustaf log och sen skrattade han så smilgruparna syntes, han skrattade och vinkade och alla tyckte att det här var en jättefin dag. Det var dagen när Carl Gustaf Folke Hubertus 27 år gammal officiellt tillträdde som Kung, världens yngste Kung, och det var en dag som inte hör till republikanernas lyckligaste minnen.⁶

Som kommentar till trontillträdet tryckte konstnären Lars "Razor" Hillersberg (1937-2004) redan 1968 upp en litografi föreställande CG hållandes en revolver mot huvudet med texten "För Sverige – Ur tiden"⁷.

CGs läs- och skrivsvårigheter blev kort därefter allmänt kända i samband med ett studiebesök i Falu gamla koppargruva den 29 oktober. Dessförinnan hade man mest talat om "dåligt läshuvud". Det är tradition att varje ny kung skriver sitt namn på en bergvägg inne i koppargruvan. Detta görs med krita på en bergvägg i arbetsrummet Allmänna Freden. Därefter rycker en arbetare in och förevisar autografen med en mejsel. Efter att ha hälsat på alla närvarande kommunrepresentanter skrev han sin namnteckning. Underlaget var ojämnt så det blev "Cal Gustf". Varför detta väckte ett sådant uppseende är en gåta. Kanske filmades

³ Thomas Sjöberg, Deanne Rauscher & Tove Meyer. Den motvillige monarken. Lind & Co, 2010. [Intervju med Ian Wachtmeister.]

⁴ Året Runt, 1974:10.

⁵ Pascale Le Draoulec. [New Sweden '88.] The Tribunal, San Diego, 1988-10-01.

⁶ Ebba Samuelsson, Monica Wester, Veronica Wägner & Ebba Wachtmeister. Ett unikt ögonblick i Sveriges historia. Svensk Damtidning, 1973:39.

⁷ Lars Hillersberg. Puss, 1968-01.

det. CG blev hädanefter känd som ”Knugen” (vilket hävdas vara ett gammalt stavfel från Broms skola), närmast utvecklingsstörd.

Att öknamnet ”Knugen” blev så vitt spritt tycks ha berott på att punkbandet Kriminella gitarrer 1979 gav ut en skiva med låten ”Knugen Skuk” skriven av Mats Pettersson (1957-). Skivan blev visserligen snabbt ”radioförbjuden” (=fälld av eller åtminstone anmäld till radionämnden) men nådde ändå en publik: ”Skulle gå och handla, råka se en tidning, sista nytt från slottet: Silvia har fått barn. Silvia har fått barn. Då kom jag att tänka på knugen skuk, knugen skuk, knugen skuk. Alla vill vi se knugen skuk, veta hur den är, knugen skuk.” Pettersson påstod långt efteråt att låten var en satir på veckotidningarna, på att kungafamiljen aldrig lämnades i fred, att deras privatliv ansågs tillhöra alla, och att den således egentligen var rojalistisk.⁸

CG har även skrivit sitt namn på kungsstenen i Bolagsbrottet i Halland 1981 bredvid Oscar II och Gustaf VI. Inte samma uppståndelse denna gång dock.

*

CG fick ett år under den gamla författningen: Han satt i konselj, gjorde eriksgator och delade ut ordnar:

Konseljarbetet var ett tvivelaktigt nöje. CG satt ordf då regeringen sammanträdde, de s k konseljerna, men hade i praktiken yttrandeförbud. Han skrev under alla regeringens beslut, 20-30 per dag, vilket kunde ta upp till två timmar eftersom han även läste sammanfattningarna. Han önskade sig kung Adolf Fredriks namnstämpel tillbaka. Detta var inte verklig makt. Det var symbolik. Gustaf V brukade skriva under med gåspenna en timme varje kväll efter briden. Två adjutanter var upptagna med att vässa och byta ut pennorna, rycka undan pappren och strö sand på bläcket. Gustaf VI reserverade en timme efter frukost och använde reservoarpenna.

Själva konseljerna [1958] går vanligtvis mycket fort – 35, 40 minuters klubbning – men de har föregåtts av mycken möda också för herr Bernadottes del. Alla viktigare ärenden har han i förväg blivit insatt i; statsministern eller departementschefen – eller båda – har föredragit dem för honom, vid ett besök i hans mottagningsrum t ex eller efter en konselj. Och skulle han under konseljerna upptäcka att något trots allt har gått honom förbi stannar han upp strömmen av klubbslag och ber om en orientering; inga oklarheter här.⁹

På konseljbordet står svensk författningssamling. På ett bord vid fönstret mot slottsbacken en rödvinsbutelj och glas. Somliga dricker vin uppblandat med vatten. De skänker i åt sig själva sedan en kammarvaktmästare korkat upp flaskan. Förr var rödvinet specialimporterat – Chateau Lynch-Bages årgång 1954, numera [1963] är det en enkel Bourgogne, märke Macon. Klädseln är valfri men kutym är att klä sig diskret. Gustaf VI frågar ibland om ärendena, särskilt om det gäller högre utnämningar, men nickar mest. Då konseljen är avslutad brukar kungen stanna kvar en stund och överlägga med något eller några statsråd. Återkommer han från Sofiero eller utlandet skriver han under

⁸ Magnus Ransheim. Han sjöng ut om kungen. Helsingborgs Dagblad, 2010-06-19.

⁹ Bo Strömstedt. Han sköter sig mönstergillt. Expressen, 1958-12-28.

justitieministerns medhavda kungörelse om att han återtagit rikets styrelse.¹⁰
CG ville avskaffa vinet men det ville inte ledamöterna.¹¹

Som ordförande i utrikesnämnden skötte sig CG till belåtenhet. Det märktes en skillnad redan vid första sammanträdet. CG var mera spontan och informell än Gustaf VI vilket bidrog till ett bättre samtalsklimat. CG yttrade sig inte men tjänstemän från UD var ofta på slottet för diskussioner.

Eriksgatorna hade legat nere under Oscar II men återinförts. CG besökte första året sitt hemlän Jämtland (25-27 mars), Uppsala län (13-15 maj), Västmanlands län (17-19 juni), Göteborgs och Bohus län (2-4 september) och Värmlands län (9-11 september). Landshövdingarna brukade planera in 30-40 programpunkter per eriksgata vilket innebar ett uppskruvat tempo med ilsnabba transporter mellan sevärdheterna. CG halvsprang sig genom hundratals institutioner, skolor, industrier och annat och talade eller utbytte någon mening med flera tusen människor. "Informationsflödet" var i sanning dånande och det var ganska tröttsamt. CG insisterade även, liksom Gustaf VI, på att fotvandrade genom de större stadskärnorna så att normalsvensken fick se en skymt av honom. Liksom Gustaf VI ville inte CG omge sig med "ett uniformerat staket".

Eriksgatorna kritiserades som onödiga pr-jippon som bara gagnade monarkin och inte de ställen som CG besökte. Det framfördes även kritik att han bara träffade kommunpolitiker och företagsledningar, inte vanliga medborgare. CG försvarade sig med att skrivierna gav en reklam för de ställen han besökte och att han träffade mängder av folk under besöken. Ville någon framföra något var det bara att göra så. Eriksgata för eriksgata var det kanske inte så många nyheter men uppenbarligen fanns det ett intresse att visa upp verksamheten. Kritiken att han lotsades förbi en uppsättning potemkinkulisser tydde bara på okunskap. Man bygger inte upp en pappersmassfabrik bara för att imponera på monarken.

CG delade den 3 december 1974 ut de två sista Serafimerordnar som getts till förtjänta svenska medborgare. Recipienterna var industrialisten Marcus Wallenberg (1899-1982) och hovrättspresidenten och blivande riksmarskalken Sten Rudholm (1918-2008). Serafimerorden tilldelas varje medlem av kungahuset (sedan 1952 även kvinnorna) och är landets högsta utmärkelse. Insignierna består av en kraschan och ett kors som bärs i kedja eller band. Ordenskedjan, som endast utdelas i sällsynta fall, består av elva serafihuvuden i guld alternerade med elva blå patriarkalkors. Ordensbandet är i siden i en färg kallad serafimerblå. Till Serafimerorden hör ett personligt vapen. Marcus Wallenbergs vapen symboliserade hans verksamhetsområden. Det föreställde guden Mercurius (Hermes) attribut, en bevingad stav med två ormar, mellan två kugghjul. Mercurius var handelns, köpmännens och samfärdselns gud. Till skölden hörde ett valspråk: Genom nyskapande sker framåtskridande (*creando proceditur*). De allra sista ordnarna delades ut på nyårsafton till Tom Wachtmeister (kommendör av stora korset av Nordstjärneorden, en orden för ämbetsmän) och till svågern Tord Magnusson (kommendör av Vasaorden, en orden för affärsmän).

CG påbörjade också sitt arbete att flytta monarkins fokus från kultur till teknik, näringsliv, samhälls- och miljöfrågor men det beskrivs senare i denna bok.

¹⁰ Vecko Revyn, 1963:26.

¹¹ Herman Lindqvist & Elisabeth Tarras-Wahlberg. Carl XVI Gustaf - Porträtt i tiden. Ekerlids förlag, 2006.

*

Efter Sigtuna Hum hade CG gjort klart för omgivningen att om han någonsin kände behov av ett råd från dem – vilket aldrig skulle inträffa – skulle han be om det:

Av allt att döma är kronprinsen i dessa sammanhang mycket bestämd då han uttrycker en uppfattning, han velar inte, diskuterar inte, argumenterar inte. Man får intrycket att förslag från en rådgivare – alltså bortsett från kungen själv – ibland kan avvisas med ett enda kort nej utan närmare motivering; en tronföljare behöver inte motivera sina ståndpunkter, hans korta ord accepteras normalt som den självklara handlingslinjen, även när förslagsställaren grundligt fått bita i gräset.¹²

Detta fortsatte han med även som kung. CG hade tillfälligt övertagit en av Gustaf VI:s adjutanter Ulf Björkman (1924-) som även var informationschef på flygvapnet. I slutet av sitt inlägg såg denne det som sin plikt att utifrån sina erfarenheter under Gustaf VI ge CG några råd. Det hade han gott kunnat bespara sig:

Sista kvällen av min tjänstgöring hos unge kungen [mars 1974] tillbringade vi ensamma på slottet. Vi fixade föda i köket, tog ett par järn och umgicks som män. Kammen steg på mig och när vi skulle skiljas för natten klämde jag fram det jag klämt på en tid.

Det var en del saker som kungen gjorde – eller snarare inte gjorde – som inte föll mig på läppen.

Stående vid tröskeln till kungens sovrum talade jag länge, utförligt och väl. Kungen lyssnade under tystnad och betraktade mig som något skatorna ratat i soptunnan.

- Har du något mer att säga?
- Nej, Ers Majestät.

Sovrumsdörren slöts med en smäll i nosen på mig. Jag var ensam i natten.¹³

Björkman publicerade sin skildring 1987. De som skriver om CG brukar i regel varsko honom. Så hade inte Björkman gjort. Förmodligen för att bara 10 sidor handlade om CG, resten om Gustaf VI. Dessa 10 sidor diskuterades intensivt. Björkman eller förlaget försökte skänka CG ett personligt exemplar av boken som han vägrade ta emot. Björkman blev av allt att döma mycket sårad. Långt efteråt levererade CG en halv ursäkt för att han under den första tiden inte lyssnat tillräckligt på råd från omgivningen.

I Den motvillige monarken publicerades vad som förefaller vara en intervju med Björkman. Han och andra påstås ha reagerat på hur CG gång på gång nonchalerade sin omgivning: Aldrig lämnade besked till köket om han skulle äta hemma; under eriksgator och liknande ej låtsades om åskådarna, särskilt ej om barnen; att han betedde sig oförskämt mot utländska diplomater genom att kvällen före dricka så mycket att han tog emot dem bakfull; och att han

¹² Åke Ortmark. De okända makthavarna : de kungliga, militärerna, journalisterna. W & W, 1969.

¹³ Ulf Björkman. Kungens adjutant. BNL förlag AB, 1987.

fortsatte sitt förhållande med Liv Porjé även efter det han träffat Silvia.¹⁴ Björkman förnekar en sådan intervju. Uppgifterna förefaller vara från CGs livvakt Ola Selin.

Efter USA-resan april 1976 (mera om denna i ett senare kapitel) kritiserades CG även för att vara stel, kylig och t o m snorkig. Han försvarade sig: ”Av min läggning är jag kanske en smula reserverad och tillbakadragen. Jag har väldigt svårt att göra om mig. Ibland var jag kanske spänd, men stel ... Nej jag har svårt att förstå kritiken. Jag vinkade när det var motiverat. Vad väntar man sig egentligen? Att jag skall klappa små barn på huvudet och ta så många människor i hand som möjligt?”¹⁵ CG lät som ett eko av sin mor som heller aldrig klappade barn på huvudet eller drack kaffe med pensionärer. Distans, distans, distans. Även pressfotografierna klagade. CGs avoghet mot förplanering och arrangerade bilder försvårade deras arbete. Hans sätt att hälsa med rak arm såg stelt och onaturligt ut på bild. Han måste anpassa sig. Motviljan mot arrangerade bilder förefaller ha grundlagts i barndomen då CG oavsett vad skulle framställas som glad, sorglös och full av energi och leklust.

Det CG var mest orolig för var vad som förväntades av honom som kunglig person: Kunde han köra bil själv? Passade det sig att han motionerade? Blev det inte för pråligt med uniform, ordnar och allt? Var inte dessa officiella limousiner alltför vräkiga?¹⁶ Efteråt sammanfattade han problemen som att Gustaf VI var 92. Han själv 27. Svenska folket hade att vänja sig vid detta faktum. Han uttalade sig i en italiensk intervju: ”Jag har svårt att leva upp till det som folk förväntar sig av mig. ... I vårt land fungerar monarkin utmärkt beroende på gamla traditioner. Jag kan [dock] inte uttala mig om monarkin generellt. Jag måste personligen finna nya vägar och nya områden för att hävda monarkin nu när konstitutionen skrivits om.”¹⁷ Han hade förebilder men ingen som han var nöjd med. ”Man ska bryta sönder förebilderna och med de bitar man då får bygga upp sin egen stil. Den stil man känner för, den som kommer inifrån.”¹⁸ De enda som han förefaller att ha lyssnat på vid denna tid var syster Christina och hans blivande hustru Silvia Renate Sommerlath. Oklart vilka råd de gav.

Carl Gustaf är oerhört ambitiös, säger de som står hovet nära. Han spände sig kolossalt även inför uppgifter, som verkar ganska enkla. När han ska ta emot främmande ambassadörer till exempel läser han på i dagar om landet och personen och strax innan han ska möta vederbörande vill han inte prata med någon annan utan att vara helt i fred och koncentrera sig. Likaså inför konseljerna. Han läser och läser och förbereder sig ordentligt inför frågorna som ska avgöras. Han läser faktiskt på mer än vad han behöver.¹⁹

Den dagliga rutinen var lugnare. CG åt frukost och läste de stora morgontidningarna, svenska och ett par utländska, samt nyhetstidskrifter som Time Magazine och Newsweek. Han läste sina brev. Det fanns fortfarande en tradition att ”gå till kungs” när inget annat föreföll hjälpa. CG vidarebefordrade sådana brev till rätt departement. Därefter var det audienser i tjänsten med diplomater, politiker och andra. Klockan 13 hade han en arbetslunch med stabschefen Malcolm Murray, 1:e hovmarskalken Björn von der Esch, sin gamla barnsköterska Ingrid Björnberg, numera ansvarig för renhållningen, hovmarskalken överste Bengt Colliander och vakthavande adjutant. Man diskuterade programmet. CG informerade om något särskilt hänt under förmiddagen. Det var gående bord. En varmrätt, vatten eller öl och kaffe efteråt. En

¹⁴ Thomas Sjöberg, Deanne Rauscher & Tove Meyer. Den motvillige monarken. Lind & Co, 2010.

¹⁵ Omar Magnergård. Svenska Dagbladet, 1976-05-06.

¹⁶ Svenska Dagbladet, 1983-09-14.

¹⁷ Peter Dragadze. [Intervju för den italienska tidningen Gente.] I: Svensk Damtidning, 1975:41.

¹⁸ Clas Göran Carlsson. Om kung Gustaf. Husmodern, 1974:17.

¹⁹ Ebba Samuelsson. Så blir Carl Gustaf som kung. Svensk Damtidning, 1973:35.

eller ett par gånger i veckan var det en lunchgäst. Denne anlände normalt någon halvtimme innan lunchen för ett privat samtal och fick sedan hedersplatsen bredvid CG. Det kunde vara Fältbiologernas internationelle ordf Bo Landin, LM-chefen Björn Lundwall, Londonambassadören Olle Jöndal, statsråd, biskopar, fackföreningsledare, landshövdingar, konstnärer, höga militärer o s v. (En av fördelarna med ämbetet var en drastisk utvidgning av bekantskapskretsen. Även udda personer som Maharishi Mahesh Yogi ville ha audiens.) Antalet sammanträden minskade. Antalet korridorbeslut ökade. På kvällen var det umgänge med jämnåriga och kanske en film tillsammans med adjutanten. För att inte väcka uppmärksamhet brukar de komma i sista stund när ljuset var släckt. CG motionerade i mån av tid, spelade squash, joggade och red. Detta med att rida fick han snart sluta med. Det väckte för mycket uppmärksamhet. Bollspelet slutade han också med. Han var inte tillräckligt bra.

*

I den gamla grundlagen finns formuleringen ”Konungens Majestät skall hållas i helgd och vördnad”. Formuleringen är borta men fortfarande gäller att CG inte tilltalas som andra medborgare:

Som kronprins var det i officiella sammanhang ”Kronprinsen”, annars passivum eller tredje person. I kamratkretsen var det ”Tjabo” (härlett från romaniordet ”siavoro”, som betyder ”pojke” och ”son”). Senare ”Tjabbe”. ”Du” tolererades. Från barnsköterskorna var det ”Lillprinsen” eller ”Hertigen”. I tidningarna var det ”Prinsen”, ”Lillprinsen” eller t o m ”Sagoprinsen”. CG brukade t o m tala om sig själv i tredje person.

Som kung var det i officiella sammanhang ”Ers Majestät” (”ni-formen”, en aning för högtravat i CGs smak; det räckte med att det användes första gången), annars ”Kungen” (”du-formen”), passivum eller tredje person. Efter trontillträdet ringde hovet runt till bekanta och meddelade att det var slut med det informella tilltalet. ”Du” och ”Ni” var helt förbjudet (utom i jakt- eller idrottssammanhang och då så länge det inte skedde för demonstrativt). När CG inte var närvarande kallades han ”Chefen” av sina anställda. Även ”CG” förekom. Äldre tilltal som ”Konungen” och ”Ers Höghet” förekom ej längre.

1968 när han skulle visa sin Uppsalavåning för tv-reportern Björn Anderö väckte det ilska insändare att denne ”niade” honom. 1978 när SVT-journalisten Tom Alandh i en intervju ”duade” honom anmälde en upprörd publik detta till radionämnden. Det ansågs heller inte lämpligt när sportkommentatorn Peter Jihde gjorde det vid Atenolympiaden 2004. Jihde slapp dock radionämnden. Attitydsiffrorna 1978 var att 84 procent ansåg att man skulle uppträda inför kungen som inför andra personer. 14 procent ansåg ett underdånigt beteende som mera passande.²⁰

Protokollet kring CGs person irriterade honom och en av hans första åtgärder var att lätta på formalia. Han hade dåliga erfarenheter: ”Om man tar det där enkla förfarandet som alltid blir så larvigt, att är vi flera i ett rum och ska sätta oss ner någonstans, så måste jag sätta mig först. För jag vet att dom sätter sig inte innan jag sätter mig. Jag är tjugotre år och ska sätta mig före dom [som är äldre], det tycker jag är urlöjligt. Sen får jag sitta där ensam. För sen ska dom stå och göra upp sinsemellan om vem som ska sätta sig bredvid vem och vem som ska sätta sig före vem. Det blir alltid så att jag får sitta där och vänta på dom en lång stund. Nu kanske jag struntar i det där och bara sätter mig. Och då är det kanske nån som tycker: Vad är det för

²⁰ Sifo, 1978-04. I: Aftonbladet, Dagens Nyheter & Svenska Dagbladet, 1978-05-30.

stropp som bara sitter där?”²¹ Dessutom stred det mot hela hans uppfostran [vari ingick] att visa äldre personer – särskilt äldre kvinnor – aktning. Hovnigningen byttes ut mot ett handslag med kort knix, hovbugningen mot ett handslag med kort bockning. Detta kommenterades av hovet: ”Det har aldrig funnits något direkt påbud att niga för kungen. Därför kan man inte avskaffa hovnigningen. Däremot har man funnit att den är otidsenlig.”²² På äldre dar har CG funderat på att återinföra den.

*

Efter en tid ville Vecko Journalen ha friska åsikter om CG och anlidade därför finlandssvensken Jörn Donner:

Jörn Donner har följt kungen på eriksgata genom Småland på jakt efter ”den nya rojalismen”. ... Någon ropar Ner med rojalismen och avförs från scenen av Säkerhetspolisen, som alltid har något viktigt att utträta. Friden får inte störas.

...

Det finns människor som säger att det uppstått en ny rojalism i Sverige. Blotta aningen om en sådan har föranlett några journalister att föreslå ett slopande av dessa eriksgator, alldeles som om kungens resor skulle innebära en fara för demokratin i landet. Vad själva beteckningen beträffar finner jag den alldeles felaktig. Det är poänglöst att tala om ny rojalism. Den gamla rojalismen däremot, den lever kvar i vissa former.

...

I ett samhälle som det svenska, som varit underkastat en oerhört snabb förvandling och en folkförflyttning av enorma dimensioner kommer det självfallet ett ögonblick då människorna börjar känna nostalgi för gamla värden, röda stugor med vita knutar, pelargonior, Carl Larsson-motiv, gammal havregrynsgröt, sjöstränder med fridfulla björkar och Wasa knäckebröd. Till dessa äktsvenska värden hör kanske också kungahuset. Det spelar mindre roll att familjen Bernadotte för två hundra år sedan knappast visste att det fanns ett land som hette Sverige.

...

Kungen antas på något sätt stå ovanför som om detta Sveriges andliga essens hade ingjutits i honom. Man kan inbilla sig att han företräder alla klasser och alla intressen. ... Det är ganska likgiltigt vilka tankar man gör sig om kungen som person. Kungen är kung, på gott och ont vare sig det står många människor eller få på ett torg i Småland. Människor intresserar sig för många ting, för kungar, för miljövard eller biodynamiska grönsaker eller vattenhalten i falukorv. ... Därför ser jag ingen större anledning till indignation. Om människor verkligen gillar att sitta uppsträckta i en matsal [i Småland] och konversera efter hackordning och rangrulla får de gärna göra det.²³

Detta var inte vad Vecko Journalens prenumeranter ville läsa. Jörn Donner skulle helst återvända varifrån han kommit och stanna där. Hovreportern Michael Jägerblom ryckte in för att återställa balansen:

²¹ Elisabeth Frankl. Intervju med Carl Gustaf. Expressen, 1969-12-14.

²² [Intervju med Jan Mårtensson.] Kvällsposten, 1976-01-19.

²³ Jörn Donner. ”Det finns ett behov att identifiera Sverige med någonting av kött och blod”. Vecko Journalen, 1975:25.

Veckojournalens intervju med kung Carl Gustaf ägde rum i närvaro av kanslichefen Jan Mårtenson, i en avspänd och trivsamt atmosfär.

...

Fråga: Ers Majestät, Ni har varit Sveriges statschef i snart fem år. Har upplevelserna varit ungefär så som Ni räknat med? De mest positiva?

Svar: Det mest positiva är den närkontakt jag upplevt med den stora allmänheten, den vänlighet jag mött överallt. Det var ju svårt att efterträda min farfar, kung Gustaf VI Adolf. Han var en mycket gammal man, det blev en väldig generationsväxling, ett stort hopp.

...

Fråga: Något som är negativt?

Svar: Ja, en tråkig företeelse är det säkerhetsskydd som blivit oundvikligt och som är helt annorlunda än på min farfars tid. Men jag har ett väldigt gott samarbete med mina säkerhetsvakter och har levt med de här förhållandena i ett tiotal år. Så jag vill inte påstå att det är så betungande nu, man vänjer sig.

...

Fråga: Ers Majestät tar ofta egna programinitiativ och besöker t ex de stora folkrörelserna. Det rör sig inte om ett rutinmässigt program utan sker, enligt utsago, direkt på Ert eget önskemål. Anser Ni att sådana besök är viktiga för Sveriges statschef?

Svar: Ja, absolut! I en del fall har det legat ett tiotal år mellan besöken. Det är i längsta laget. Det händer så mycket inom våra folkrörelser (löntagarorganisationerna, studieförbunden, andra organisationer). Nya personer tar över, det finns nya problem, nya uppgifter. Jag tycker att den ömsesidiga kontakten är viktig. Och man lär sig mer genom personliga besök än genom att läsa allt i tidningarna. Jag uppskattar oerhört alla de många tillfällen jag får i min verksamhet till just kontakt med människor och att få diskutera deras problem och glädjeämnen.

...

Fråga: Hur är det möjligt när Ers Majestät ofta har officiella uppgifter och ibland privat umgänge på kvällarna?

Svar: Jag har en TV-bandspelare som automatiskt slås på klockan nio på kvällen när Aktuellt börjar och spelar in sändningen. När jag än kommer hem på kvällarna sätter jag på bandet och ser nyheterna. Jag ärvde den här apparaten efter min farfar och jag tycker att den är en av de vettigaste grejerna jag har!

...

Fråga: Upplever Ni, någon gång, den förväntade öppenheten i umgänget med massmedia som besvärande? (Sverige har världens i särklass mest "öppna" kungahus och hov.) Anser Ers Majestät att Ni vid enstaka tillfällen behandlas orättvist?

Svar: Jag reagerar ibland emot något som jag upplever som en obalans i täckningen. Vissa tunga inslag i programmet får väldigt lite täckning. Desto mer skrivs om Drottningen och mig när vi deltar i festliga sammanhang. Det är synd.²⁴

*

²⁴ Michael Jägerblom. En monarki som inte tål att diskuteras är inte värd att ha länge! Vecko Journalen, 1978:17.

Den 15 juni 1974 gifte sig prinsessan Christina med generalkonsul Tord Magnusson och förlorade sina kungliga privilegier. CG lät henne behålla prinsessa som en hederstitel att användas i officiella sammanhang (enligt norsk kutym) och hyra Villa Beylon i Ulriksdals slottspark. CG med familj brukade sedan fira jul där.

Efter CGs och Silvias bröllop den 19 juni 1976 var det även dags att belöna prins Bertil för lång och trogen tjänst. Lilian Craig berättar: ”[Det var i slutet av september.] Vi hade ätit middag med kungen och drottningen hemma hos oss. Efteråt gick kungen in med Bertil i ett annat rum och sa att han nu gick med på det. När kungen och drottningen hade gått talade Bertil om det för mig. Och då grät jag faktiskt.”²⁵

På eftermiddagen [den 30 september] var jag [presstalesman Jan Mårtensson] kallad till prins Bertil. Han var fryntlig och jovialisk som vanligt. Vi talade om valet och vinskörden i Frankrike. Speciellt om en vinsort från Bandol som prinsen tyckte om. Sen sade han: ”Ja, jag har bett dig komma för att jag ska gifta mig. Gunnar Lagergren var här i morse och ni är de enda utomstående som vet om det, så du får inte ringa till Svensk Damtidning”. Och så skrattade han. ”Nej, för katten. Jag bara skojade.”

Kungen hade gett sitt tillstånd och nu behövdes det bara formellt klartecken från regeringen. Det hoppades han skulle kunna ske i samband med skifteskonseljen den 8 oktober, när den nya regeringen trädde till. Då kunde vi skicka ut en kommuniké samma dag.

Jag frågade om presskonferens och framhöll att intresset från media förmodligen skulle bli mycket stort.

”Det kanske du har rätt i.” Och vi kom fram till att ha ett möte med pressen på em. den 10 oktober nere i Tylösandsvillan. Fast det måste bli informellt. I tröja och utan slips. ”Men inte förrän efter golfen.” Skratt.

Flera gånger underströk P B bestämt att han ville ha ett bröllop i ”lagom” format och low key. Bröllopet skulle äga rum den 7 december ute i Drottningholmskyrkan med lunch på slottet och på kvällen en middag för de närmaste vännerna.

”Hur man än gör måste några bli ledsna”, konstaterade han om inbjudningarna, ”men det kan inte hjälpas.”

Ärkebiskopen skulle viga. ”Jag talade med honom och frågade om han ville ställa upp och jag blev glad. För man har ju levat i synd i trettio år. Och det sa jag till honom. Men det var ju särskilda skäl, sa Sundby. Jo, det kan man nog säga!”

”Hon kommer att heta prinsessa av Sverige, hertiginna av Halland”, sade han stolt. ”Och i kommunikén ska det stå att vi träffades på en cocktailmottagning. Det har stått så mycket strunt om att vi träffades på en restaurang.” Jag föreslog att stryka ”cocktail”.

²⁵ Fabian af Petersens. Prins Bertil. Ett liv. Bokförlaget T Fischer & Co, 1992.

Samma dag ringde Michael Jägerblom från Veckojournalen och försökte pumpa mig på förlovningen. Jag var ”helt ovetande” och hänvisade till Beth Palmstierna, prinsens hovmarskalk.²⁶

Den 7 december 1976 blev således Lilian Craig prinsessa och upphöjdes till rikets andra dam. Trägen vinner. Någon Serafimerorden blev det inte då men 1995 till 80-årsdagen. Prins Bertil fick till sina bröders förtret behålla sin prinstitel. Efteråt berättade bruden på bruten svenska att hon blivit svensk medborgare i mitten av november och nu även skulle ta svensklektioner. Hennes första officiella framträdande skulle bli vid Nobelfesten kort därpå. Medborgarskapet tog tydligen tid att gå igenom. CG hann med att ge henne högsta valören av Nordstjärneorden.

Avslutningen på året blev ytterst dramatisk. Silvia hade året före gett CG en svart labradorvalp döpt till ”Eros” (en grekisk kärleksgud – son till Afrodite) som födelsedagspresent för att CG skulle ha något som påminde honom om henne. CG kallade den Ali efter boxaren Muhammed Ali. Under julfirandet hos prinsessan Christina på villa Beylon nära Ulriksdals slott inträffade följande:

Någon hade bjudit in en ung kinesisk fotomodell som han träffat under en flygresa att mycket diskret och inkognito fira jul på Ulriksdals slott, där han hade kontor. Flickan hade aldrig varit så långt norrut förut och insåg inte effekten av sträng kyla. Någon gång sent på kvällen hade hon gått in i en tunn klänning för att svalka sig och sjönk ner i en snödriva.

Kungen ... hade gått ut med hunden Ali. Då hittar Ali flickan i en snödriva och kungen och han räddar henne från att frysa ihjäl. Att komma hem ur vintermörkret med en lättklädd kinesiska i armarna förvånade övriga julgäster, to say the least! Det skrevs en hel del i tidningarna om det, också internationellt ... [och det kom många brev om saken bl a från en viss] Mohammed H. Han beklagade sig över att kungens hund hette ”Ali”. Den ursprungliga Ali hade ju varit en släkting till Mohammed. Att uppkalla en hund efter honom var en förolämpning mot världens muslimer. Och han ville nu att man skulle byta hundens namn mot någonting mer profant. Jag skrev avvärjande brev där jag förklarade att Ali var ett vanligt hundnamn i Sverige, bad om ursäkt och var ledsen om det uppfattats som en förolämpning. Det var absolut inte meningen.

Fast det räckte inte. Det förstod vi när ett alarmerande telegram kom från ambassaden i Pakistan, där residenset omringats av rasande människor som skulle hämnas förolämpningen. Kungen insåg snabbt situationens allvar och Ali döptes per omgående till Charlie, vilket meddelades ambassaden. När detta kungjorts vände massorna hem, glada och nöjda över detta tecken på kunglig visdom. ... Man får vara försiktig vid hunddop.²⁷

Mohammed H:s fullständiga namn var Hafiz Mohammed Idrees, en 29-årig pakistanier, som vid tillfället var föreståndare för Islamistiska stiftelsen i Nairobi, Kenya. Den pakistanska reaktionen påstås varit framprovocerad av den pakistanske journalisten Targheb Hussein som läst om saken i en dansk tidning. Den indiske journalisten Syed Naqvi har också nämnts i sammanhanget. Idrees är nuförtiden ledare för en paraplyorganisation ”Defence of Pakistan Council (DPC)” bestående av ett 40-tal smågrupper med agendan att skapa ett pakistanskt

²⁶ Jan Mårtensson. Att kyssa ett träd. W & W, 2000.

²⁷ Jan Mårtensson. Att kyssa ett träd. W & W, 2000.

minikalifat. Som man säger på Flashback: Han kan ta sig i tvåan. Hovets svarsbrev såg ut så här:

His majesty the King has asked me to reply to your letter concerning the name of his dog.

This dog is registered under the name Eros which is his official name. As a nick-name he used to be called Ahly, however. This is a rather common dogs' name in Sweden as elsewhere. Needless to say there ha been no intention whatsoever to hurt anybody's feeling with this name.

His Majesty has decided to change the nickname of His dog from Ahly to Charlie in order to create no further misunderstandings.²⁸

Detta med Ahly verkar en fullständigt meningslös lögn men var förmodligen avsedd att få CG att framstå som lika ofelbar som påven. Händelsen fick ett tragiskt efterspel. Den kinesiska fotomodellen Liza Kristiane sökte uppehållstillstånd men hann begå självmord innan hon fick utslaget.

²⁸ Brev till Mr Hafiz Mohammed Idrees. 1977-02-03. I: Kvällsposten, 1977-03-05.